

A magyar Tudományos Akadémia Veszprémi területi bizottságának gondozásában lassan évtizede megjelenő „büntetőjogi tanulmányok” hetedik kötete különös jelentőségű a jogtörténet-tudomány szempontjából, mivel a könyv csaknem fele büntetőjog-történelmi tanulmányokat tartalmaz. A szerkesztő ugyan az emberi jogok és a büntetőjog viszonyába ágyazható hatások okán látja együvé csatolhatónak a munkákat, recenzens azonban sokkal fontosabbnak értékeli az aktualitás ösztökölő szerepét. A politikai-jogi közéletben zajló polémikák tartják napirenden az olyan kérdéseket, mint a diktatúrában szerepet játszó felelősségre vonása illetve az ártatlanul meghurcoltak rehabilitálásának kérdése, a szólásszabadság határai, a büntető eljárásjog reformja és a politikai közelmúlt jogi felülvizsgálata. Valamennyi kérdésben konfliktusok sorozata jellemezte az elmúlt esztendőket a jogászok és politikusok álláspontja között feszülő különbségek határozták meg a hivatalos jogi álláspontot is. A most közölt tanulmányok vagy adalékkal szolgálnak a jelenlegi vitákhoz vagy kifejezetten mai problémákat feszegetnek.

Magyar Károly, a Zala Megyei Bíróság elnöke (az orvosszakértői bizonyítás – orvosi látélet a reformkori Zala megye büntető ítélezésében) egy jellegzetesen 19. századi jelenség leírására vállalkozott. Az európai büntetőjogi praxis 13. századi nagy traumája, az egyházi asszisztencia kivonása a peres bizonyításból (az istenítéleti bizonyítás felmondása az egyház részéről) a peres eljárás gyökeres átalakítását hozta magával. Az igazság felderítésében magára maradt bíró olyan eszközöket keresett a bizonyításban, melyek nagy valószínűséggel segítenek neki az anyagi igazság felderítésében. Bizonyos értelemben ez a változás vezetett el a bűnvádi eljárás önállóodásához, hiszen a bizonyítási eszközök immáron alapvető különbséget mutattak magánjogi és büntetőjogi ügyekben. A lateráni zsinat döntése után a kriminális ügyek bizonyításában előtérbe került a „bizonyítékok királynőjének”, a beismerésnek kinyerésére szolgáló kínvallatás. Nem kevéssé az egyháznak ajánlása nyomán elterjedő inquisitorius eljárás döntő elemévé vált a tortúra, melynek kegyetlen brutalitását csak a felvilágosodás, a polgári korszak reformjai szüntették meg. Hazánkban Mária Terézia rendelete, majd II. József következetes fellépése nyomán a 19. század elejére jutott el a magyar bírói gyakorlat (leszámítva a sokak által ostromozott „szelíd tortúrát” abba a helyzetbe, hogy teljes egészében a kínvallatás mellőzésével kellett a bizonyítási eljárást lefolytatni, s ennek következményeit konstatálni. Vagyis újabb, alapos és megbízható eszközöket feltárni, vagy a már alkalmazott eszközöket korszerűsíteni, tökéletesíteni. Ennek a törvénykezési folyamatnak egy kicsiny hányadáról számol be Magyar Károly, a mikor az orvosszakértői bizonyítás keretein belül az orvosi látélet reformkori szerepéről adja közzé tanulmányát. A zala vármegyei gyakorlat ismertetésével

Orvosi „látalálmány” és társadalmi kórkép

Kahler Frigyes (szerk.):
Büntetőjogi tanulmányok VII.

MTA Veszprémi Területi bizottsága
Veszprém 2006 317 o.

ISSN 1586 – 3077

elemzi a korabeli orvosi látélet formai és tartalmi követelményeit, hatását a per alakulására, funkcionális helyének keresését a bizonyítási eljárásban és a többi bizonyítékok között. Perbeli szerepéről példákat idéz korbéli perfolymokból. Külön érdekessége a tanulmánynak, az az adalék, mely az 1790-től kibontakozó félben lévő magyar jogász nyelvi terminológia alakulását illusztrálja. Már 1794-ben megjelennek az első magyar nyelvű igazságügyi orvostani munkák (mint Rácz Sámuel munkája „A törvényes tudományról és az orvos policiáról”), a gyakorlat pedig kísérletezett az új szavakkal, kifejezésekkel. A bírúk ízeletgették a nyelvújítók, magyarítók által ajánlott kifejezéseket, szavakat, s azok egy részét elfogadva beigazították a nyelvi praxisba, másójukat (mint a Zalában alkalmazott „látalálmányt”) elvetették.

Zinner Tibor, a Legfelsőbb Bíróság főosztályvezetője, az ELTE Állam-és Jogtudományi karának tiszteletbeli tanára az 1878. évi XXII. törvénycikk és a végelbánások kérdését elemezte. A szerző ilyen irányú munkássága, szívós elkötelezettsége a rehabilitációs eljárások körül közismert. Módszerére azonban a manapság általánosan bevett, skandalumkavaró megoldások helyett a száraz tárgyilagosság jellemző. Ő nem a bűnösöket akarja elsősorban pellengérré kötni látni, hanem a meghurcoltak százainak elégtételéért írja munkáit. (Ami persze nem jelenti azt, hogy nem nevez meg pontos adatokkal, azonosítható módon, időmeghatározással és cselekményleírással a felelősök körét). De célja nem a botrányhistorizálás, hanem a száraz tényszerűsége alapuló valóságfeltárás. Az olvasónak ennek okán nem könnyű olvasmány Zinner munkája, mert bár stílusa oldott, kiválóan érthető, az adattár, amit írásaiba igazít, sokszor hátborzongató névsorolvasássá változtatja az olvasást. Hosszú oldalakon nevek, események sorakoznak, s gyomorforgató megdöbbenéssé formálja a közelmúlt eseményeit. A néphatalom politikai birtokosainak, elsősorban a Moszkvából igazgatott kommunista vezetésnek a polgári érából átkerült, s éppen a bírói függetlenség intézménye miatt támadhatatlan bírói kar elleni attackjai látán fogalmazódik meg ismét az az (amúgy időtlen) kérdés az olvasóban: vajon milyen mértékben képes a jog ellentállni a mindenkori politikai nyomásnak, au-

tonómiája, tradíciója és szellemisége meddig képes biztosítani szuverenitását a hataloméhes, eszközkere-ső politikai erőkkel szemben. Hogyan tudja megtarta-ni tisztességét, becsületét egy amúgy politikától füg-getlen, pártoktól és mozgalmaktól törvényileg elzárt független bírói kar az agresszíven beavatkozó politi-kai hatalom ellenében. Feltehetően úgy csak, ahogyan történt: ezrek elbocsátásával, bebörtönzésével, inter-nálásával, és mások szolgálai szerepvállalásával az osz-tálybíráskodás rendszerében.

Kahler Frigyes, a Veszprém Megyei Bíróság kol-légiumvezetője, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem jog-és államtudományi karának docense a gondolat-, szólás- (Vélemény-nyilvánítási-) szabadság és a büntetőjog korlátairól érkezett. Szokott alapos-ságával dolgozta fel a szólás és véleménynyilvánítás szabadságának történetét, annak jogi (s köztük bünt-etőjogi) korlátozását Hobbes és Locke álláspontjától kiindulva Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatko-zatán át a Polgári és politikai jogok egyezségokmá-nyáig. A Magyar fejlődés elemzésében jó érzékkel választott szerző egy összehasonlító megoldást a jo-gi szabályozás fejlődésében. A normativista alapon álló, klasszikus-dogmatikus Csemegi kódex precíz izgatás-fogalmát vetetett össze az ötvenes-hatvanas évek parttalan izgatás-meghatározásával. Félelmetes tablón festi meg a joggal visszaélő hatalom technikai „újításait” a büntető gyakorlatban. Az izgatás tartal-mát megtöltő olyan fogalmakról értekezik, mint a „reakció”, az „anti-marxista”, a „fellazítás”. Felraj-zolja a hatvanas évek célpontjait, melyek úgyszintén az izgatás tényállásának megállapítására alkalmas cselekmények voltak, így a nyugati sajtótermékek behozatala, terjesztése, olvasása, a nyugati rádiómű-sorok hallgatása. A kiváló áttekintést Esettanulmány egészíti ki, titkosszolgálati jelentések, lehallgatások alapján készült dossziék segítségével.

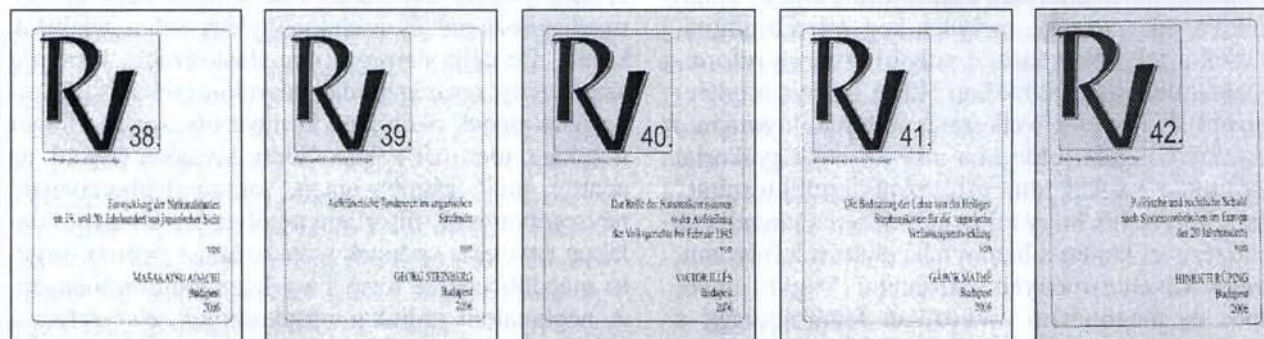
A kötet sajátossága, hogy nem csupán az MTA VEAB tagjainak, neves jogászoknak munkáját közli,

hanem kiváló egyetemi dolgozatokat is (megvédett szakdolgozatokat és az Országos Tudományos Diák-köri Konferenciák pályamunkáit is). Így került a kö-tetbe M. Kiss Sándor egyetemi tanár egyik tanítvá-nyának, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Böl-csészettudományi Karán végzős *Spisák Mónikának* szakdolgozata, a monográfia számba menő értekezés a Bárdossy per külpolitikai vonatkozásairól („Egy politikai kirakatper a nemzetközi büntetőbíráskodás tükrében alcímmel”). Recenzens azonnal, az írás cí-ménél vitába száll szerzővel, hiszen nem csupán a nemzetközi kérdéseket érintette, hanem az egész per részletes leírását adta, döntően belpolitikai vonatko-zásokat kihangsúlyozva és elemelve. Szándéka nyil-ván az volt, hogy felhívja a figyelmet erre a momen-tumra, melyet eddigieken viszonylag kevés kutató érintette. Ugyanakkor, ha valóban a nemzetközi hát-tér és kapcsolatrendszer, összehasonlító elemzés lett volna cél, nyilván erősebb kontúrokkal kellett volna megrajzolni a párhuzamos, egy időben zajló proces-susokat, beleértve a nürnbergi eljárások alaposabb ismertetését. Ez azonban a dolgozat értékéből nem von le jótányit sem, hiszen egészen új aspektussal gazdagította a perrel eddig ismerteket. Ez annak a felelősségnek a körvonalazása, mely már 1942-ben Bárdossy által elismert volt saját tettei vonatkozásá-ban. Csikós Nagy Bélát idézi szerző, aki szerint „Az egykori miniszterelnök...arról is beszélt, hogy fel fogják akasztani, háborús bűnösnek fogják nyilvání-tani”. Ezt olvasva az egész 1945-t követő történet más megvilágításba kerül.

Izgalmas aspektusokból közelítenek a mai büntető gyakorlat problémáihoz *Jungi Eszter* bírónő tanítvá-nyai. *Balogh Csilla* a magzatelhajtás egyes kérdése-iről, *Petrovicz Anita* a büntető eljárás gyermekkorú szereplőiről, *Turzó Tünde* a különösen védett tanú, a különösen védett gyermek kérdésköréről érkezett.

Mezey Barna

JOGTÖRTÉNETI ELŐADÁSOK – RECHTSGESCHICHTLICHE VORTRÄGE

A Jogtörténeti Előadások (Rechtsgeschichtliche Vorträge) az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékének kiadványsorozata, amely 1994 óta jelenik meg Mezey Barna tanszékvezető szerkesztésében. A sorozat célja, hogy az utóbbi évtizedben örvendetesen megélénkült nemzetközi kapcsolatok keretében, a hazai és külföldi oktatók által, idegen nyelven megtartott előadásokat rögzítse, a tudományos élet és az oktatás számára összefoglalja.